

نقش انقلاب اسلامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده

علی جاوید، امیر علی کتابی^۱

چکیده:

این مقاله می‌کوشد تا نقش انقلاب اسلامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده را به تصویر بکشد و راه‌کار مطلوب ارائه دهد. تحقیق به دنبال پاسخ به سؤالاتی از این جمله است: نقش انقلاب اسلامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده چیست؟ اهداف و شیوه‌های انقلاب در این زمینه چیست؟ این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش پژوهش، تحقیق کیفی از نوع تحلیل محتوای استقرایی است که براساس آن به تبیین مطالب مرتبط، با مواجهه نقش انقلاب اسلامی در زمینه آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر مبانی دین اسلام، پرداخته می‌شود. از منظر انقلاب اسلامی، جهت آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، بهترین راهکار پیشگیری، ارائه الگوست. اقدامات پیشگیرانه مهمترین راهکار برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی، در خانواده‌ها، جامعه و نظام آموزشی کشور است که شامل دو بخش مهم بوده است: نخست از رویکرد فعالیت پیشگیرانه، عبارت است از: تمرکز بر آگاه‌سازی در خانواده و جامعه، و در مرحله دوم، تقویت مهارت‌های اجتماعی. ۶ نقش انقلاب اسلامی همراه با مراحل آن، ۱۱ هدف، ۱۸ اصل از اصول و ۲۲ روش و شیوه مهم آن، در مواجهه با آسیب‌های اجتماعی، شناخته و ارائه گردید. آنچه مسلم است این است که جوامعی که در مقابله با آسیب‌های اجتماعی بوسیله نظام تعلیم و تربیت خود، به عنوان عامل بازدارندگی و کاهش آسیب‌های اجتماعی توجه دارند، موفقیت مطلوبتری راه کسب نموده‌اند. اولویت‌هایی را که در این مسیر باید به آن توجه کرد عبارتند از: تمرکز ویژه بر برنامه‌های پیشگیری‌های اولیه در خانواده‌ها و مراکز آموزش دانشگاهی، مدارس آموزش و پرورش، همراه با طراحی و استقرار نظام آموزش درسی و کمک درسی، مقابله و پیشگیری با تأکید بر اجرای آن، مبتنی بر الگوی آمایش سرزمین انقلاب اسلامی ایران.

واژگان اصلی: آسیب، پیشگیری، انقلاب اسلامی، شیوه‌ها.

۱. استادیار و عضو هیأت علمی گروه آموزشی الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فرهنگیان یاسوج، یاسوج، ایران.

۲. استادیار و عضو هیأت علمی دانشکده الهیات و ادیان دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

۱. مقدمه

آسیب‌شناسی اجتماعی مطالعه و ریشه‌یابی بی‌نظمیها، ناهنجاری‌ها و آسیب‌های فوق‌الذکر، همراه با علل و شیوه‌های مقابله و پیشگیری و درمان آنها و نیز مطالعه شرایط بیمارگونه، و نابسامانی اجتماعی است. به عبارت بهتر، مطالعه خاستگاه اختلالها، بی‌نظمیها و نابسامانی‌های اجتماعی، آسیب‌شناسی اجتماعی است (افلاکی، ۱۳۹۳، ۲۵).

رهبر انقلاب، در این زمینه می‌فرماید: «آسیب‌های اجتماعی مانند آسیب‌های طبیعی‌اند؛ مثل زلزله که می‌تواند بنای خانه‌ها را تخریب کند، این آسیب‌ها بنیان خانواده و اجتماع را بر هم می‌ریزد. اگر به موقع شناخته شود و یا پیشگیری شود، احتمال کاهش خسارت‌ها افزایش خواهد یافت، اما اگر نسبت به آن غفلت شود؛ خدای نکرده ممکن است بنای جامعه را متزلزل کند (خامنه‌ای، ۱۳۶۵). امروزه آسیب‌اجتماعی که به سرعت در حال گسترش است، بزرگترین ضربه و خطر برای هر جامعه‌ای محسوب می‌شود و نمیتوان از کنار آن به راحتی گذشت و هر چند «از نگاه جامعه‌شناسانه، وجود آسیب‌های اجتماعی در هر اجتماع بشری، امری طبیعی باشد، اما در شأن کشوری که آرمان «ساخت تمدن‌نوین اسلامی» دارد، به هر میزان، ولو اندک هم شایسته نیست» (خامنه‌ای، ۱۳۵۹، ۲ بهمن).

دین اسلام تمام گستره وجودی انسان را دربر می‌گیرد و همه نیازهای او را پوشش می‌دهد و براساس شناخت ماهیت انسان و توجه به ابعاد گوناگون شخصیت وی، با آگاهی از تمایلات درونی و خواسته‌های ذاتی و طبیعی انسان، اهداف و ارزش‌هایی برای او ترسیم می‌کند؛ اسلام برنامه سالم‌سازی است. این سلامت در سایه تسلیم در برابر مشیت الهی و اجرای دستورات و قوانین حیاتبخش او به دست می‌آید؛ بنابراین، بدیهی است که در همه قوانین و مقررات و برنامه‌ها، اسلام راه را برای آرامش خیال و سلامت روان انسان، آماده می‌سازد (بختیاری‌پور، ۱۳۹۵، ص ۹). آسیب‌های اجتماعی پدیده‌های واقعی، متغیر، قانونمند و قابل کنترل و پیشگیری هستند (جوکار، ۱۳۹۶، ص ۲۸) و در اکثر جوامع وجود دارند و تأثیر خود را می‌گذارند. اما آنچه جوامع مختلف را در این مورد از هم متفاوت می‌سازد، نوع نگرش این جوامع به علل و وجود آورنده آسیب‌ها و راهکارهای اصلاح و بهبود آن است. یک‌آفت و آسیب، برای جامعه‌ای آسیب، و برای جامعه‌های دیگر، عادی و بهنجار جلوه‌کند. اهمیت بحث آسیب‌های اجتماعی در حدی است که مقام معظم رهبری درباره آن می‌فرماید: «برای آن نباید شب و روز شناخت» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵، ۲۹ اردیبهشت).

این عملیات جهادی و مقاوم‌سازی اجتماعی (۱۱ اردیبهشت، ۱۳۹۵) همه دستگاه‌ها باید وسط

میدان بیابند، همه دستگاه‌ها باید نقش آفرینی کنند، هم دستگاه‌های دولتی - منظوم قوه مجریه است - هم دستگاه‌های غیرقوه مجریه مثل مجلس، مثل قوه قضائیه، مثل نهادهای انقلابی. همه باید نقش آفرینی کنند، باید نقش خودشان را، سهم خودشان را مشخصاً پیدا کنند، بفهمند چه هست، و آن سهم را به بهترین وجهی، با شتاب متناسب انجام بدهند، یک تلاش مضاعف انجام بگیرد. ما باید به این قضیه در سطح جامعه، حساس باشیم و به فکر علاج باشیم ... در واقع اهتمام ما به وضعیت مردم، مثل اهتمام ما به داخل خانواده خودمان باشد (خامنه‌ای، ۱۳۹۵، ۱۱ اردیبهشت).

بنابراین، بحث آسیب‌های اجتماعی، موضوعی مهم در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی در کشور ما است. در ماده ۹۷ برنامه چهارم توسعه به موضوعات اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی اشاره شده بود، همچنین در قانون برنامه ششم توسعه، دو ماده به طور ویژه، به آن اختصاص پیدا کرد؛ بخش ۱۵ برنامه ششم، به مبحث «بیمه اجتماعی، امور حمایتی و آسیب‌های اجتماعی» اختصاص یافته است. بر اساس ماده ۸۰ برنامه، دولت مکلف است طبق قوانین مربوطه و مصوبات شورای اجتماعی، به منظور مقابله و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی، نسبت به تهیه طرح جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، با اولویت اعتیاد، طلاق، حاشیه‌نشینی، کودکان، کار و مفاسد اخلاقی و...، اقدام کند؛ به گونه‌ای که آسیب‌های اجتماعی در انتهای برنامه، به بیست و پنج درصد (۲۵٪) میزان کنونی کاهش یابد، در یکی از محورهای این ماده، اشاره شده که از بروز آسیب‌های اجتماعی از طریق اصلاح برنامه‌ها و متون درسی دوره آموزش عمومی و پیش‌بینی آموزش‌های اجتماعی و ارتقای مهارت‌های زندگی، پیشگیری اولیه به عمل آید.

بنابراین، این تحقیق بر آن است تا از بروز بسیاری از گرفتاری‌های فرزندان امروزی انقلاب اسلامی، نسبت به آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، که مرتبط با فناوری جدید است را، مصون نماید.

۲. بیان مسأله

آسیب‌های اجتماعی در سطوح مختلف، نمایان شده و در صورت عدم توجه همچون سیلی ویرانگر دامان تمام‌آحاد جامعه را در بر خواهد گرفت و تبعات ناگوار اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بر جای خواهد گذاشت. کشور ما نیز از بروز آسیب‌های اجتماعی و جرائم مستثنا نبوده و نخواهد بود و از گذشته با آن روبرو بوده است و مداخلاتی نیز برای کنترل و کاهش آن صورت گرفته است، اما رشد این پدیده معلول، عوامل مختلفی می‌باشد. امروزه کشور در این زمینه، با شرایطی مواجه است که

توجه به برنامه‌ریزی مناسب، در خصوص کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، امری لازم و واجب و ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است که پاره‌ای از آنها عبارتند از:

۱- افزایش آمار بخصوص پسران و دختران جوانان و نوجوان مبتلای به آسیب‌های اجتماعی در خانواده‌ها و جامعه؛ که مبتلا به آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده مانند افزایش انحرافات جنسی؛ افزایش فساداخلاقی؛ افزایش خودکشی؛ افزایش ترویج دوستی‌های قبل‌ازازدواج؛ افزایش طلاق؛ افزایش نقض حریم خصوصی خانواده‌ها؛ دین‌گریزی؛ افزایش اعتیاد و موادمخدرنوپدید؛ افزایش بکارگیری واژگان نامناسب؛ شیطان پرستی؛ هرزه‌نگاری؛ خانه‌های مجردي؛ افزایش دزدی و سرقت؛ قتل‌های نوپدید؛ بی‌خانمانی؛ افزایش تجمل‌گرایی؛ افزایش بیکاری؛ افزایش حاشیه‌نشینی؛ تکدی‌گری به شیوه مدرن، افزایش کلاه برداری درفضاهای مجازی وسامانه‌های اینترنتی، ومانندآن هستند.

۲- کاهش سن آسیب‌دیدگان اجتماعی، از سنین ۱۳سال تا ۲۰سال و از ۲۰سال تا ...

۳- شیوع و بروز مشکلات اجتماعی به دلیل جمعیت جوان، و مبتلا به آسیب‌ها.

این مسائل، واقعیت‌های تلخ و ناگواری است که امروزه شاهدآن هستیم. لذا در جامعه‌کنونی با توجه به تشدید و گسترش روزافزون آسیب‌های اجتماعی، پرداختن به این معضل ضرورتی انکارناپذیر است.

محققان درباره تأثیر مذهب، محیط‌های مذهبی و آداب و رسوم دینی در سلامت روانی افراد، بهداشت روان جامعه و بهبودی بیماران روانی و مقاوم کردن افراد در برابر رخدادهای دردناک و ایجاد آرامش، تحقیقاتی انجام داده‌اند و به دستاوردهای مهمی رسیده‌اند. با وجود اختلاف روش‌ها، محیط‌ها و موضوعات مورد بررسی؛ تقریباً همه‌این پژوهش‌ها تأیید می‌کنند که در محیط‌های مذهبی و جامعه‌هایی که ایمان مذهبی در آنها بیشتر است، میزان اختلال‌های روانی و به ویژه افسردگی، به طور محسوسی، کمتر از میزان آنها در محیط‌ها و جوامع مذهبی است و افراد مذهبی به طور کلی از سلامت روانی بیشتری در مقایسه با دیگران برخوردارند (صالحی و صادقی‌راد، ۱۳۹۰: ۸۴). مطالعاتی که تاکنون انجام گرفته نشان داده‌اند که مذهب، نقش بسیار مؤثری در ارتقاء سلامت روان و در نتیجه کاهش آسیب‌های اجتماعی دارد. حضور مداوم در کلیسا و کنیسه با ۴۰ تا ۵۰ درصد تقلیل در افسردگی، آمار پایین خودکشی، نقصان اختلالات ناشی از اضطراب، میزان کمتر مصرف الکل و مواد مخدر، حمایت اجتماعی بیشتر، آسایش بیشتر، خوشبختی، ثمربخشی، افزایش اتکا به نفس، رضایت بیشتر از زندگی همراه است (بختیاری‌پور، ۱۳۹۵: ۱۳). نتایج پژوهش استوارد و جو (گلابی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱) در مورد ۱۲۱ دانشجوی، نشان داد که روحیه مذهبی به صورت چشمگیری، با سلامت روان

وسازگاری در ارتباط است و افرادی که بیش از همه، خود را مذهبی می‌دانند از دیگران سازگارترند و بیشترین عملکرد تحصیلی را دارند.

پژوهش‌ایلخانی و بحرینیان در مورد نماز به عنوان نماد پایبندی به اسلام، نشان داد نماز، نقش مهمی در دوری از گناهان به ویژه خودکشی داشته است. همچنین نتایج نشان داد که نماز بر شخصیت جوانان، روابط اجتماعی، رفتار پسندیده، بینش، بهنجاری و وظیفه‌شناسی و نقش مؤثر و تأثیر مثبت دارد (احمری و ازغندی، ۱۳۹۰: ۹ تا ۳۴).

بنابراین، از آنجاکه اسلام برای همه ابعاد زندگی بشر برنامه دارد (باقری، ۱۳۸۴) آشنایی و بهره‌گیری از قرآن - به عنوان مهمترین منبع اصلی دین اسلام و کتاب هدایت و سعادت بشر - که سازوکارهای معرفتی و اخلاقی را به منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، بیان می‌کند (بیگلری و مرادی، ۱۳۹۵) هر کشور بنا بر دیدگاه‌ها و رویکردهای حاکم، باشیوه‌های متفاوت به دنبال تدابیر مناسب برای مواجهه با چالش‌های آسیب‌های اجتماعی است. یکی از راه‌های برون رفت از این چالش‌ها، بهره‌برداری از راه‌کارهای تربیتی دین در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی است. از سوی دیگر، به دلایل گوناگون نظیر شتابزدگی، تحرک روزافزون جوامع کنونی، اشتغال همزمان والدین در خارج از خانه و کاهش ارتباط صمیمانه والدین و فرزندان، دانش‌آموزان دچار برخی آسیب‌ها و ناهنجاری‌ها می‌شوند که بازنگری در اصول، روش، الگو و مبانی تربیتی، می‌تواند تا حدی، در جهت کاهش آسیب‌ها، راهگشا باشد. مقید به آموزش تعلیم و تربیت و اجرای حدود اسلام در زندگی شخصی، خانوادگی و اجتماعی، مهمترین و اساسی‌ترین جنبه زندگی است؛ به گونه‌ای که انحراف در آن، باعث انحراف در همه امور زندگی می‌شود، که در اسلام به این موضوع مهم، توجه بسیار شده و قواعد مناسبی برای رشد انسان، تعیین شده است (مطهری، ۱۳۸۳) تا جایی که در قرآن مجید، فلسفه بعثت انبیا و ارسال رسل، آموزش و پرورش، بر شمرده شده است. در پرتو آموزش، انسانها متحول می‌شوند. بر پایه نظام آموزشی و تربیتی یک جامعه است که نظم و انضباط اجتماعی، حالت نهادی به خود می‌گیرد و عموم مردم، به طرف فرهنگ و توسعه حرکت می‌کنند. کشورهای که به آموزش و پرورش، توجه کرده و امکانات مادی و معنوی خود را، در اختیار این نهاد قرار می‌دهند، راه توسعه و پیشرفت را سریع‌تر طی می‌کنند (نایب‌پور و موسوی، ۱۳۹۵: ۹۸) اگر آموزش، مبتنی بر اصول تربیت‌اسلامی در مدارس صورت گیرد، می‌تواند نقش بسیار مهمی را، در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی ایفا کند.

در دین اسلام، هدف از تربیت نهایی، آن هدف غایی است که تربیت حیات طیبه و رسیدن به

قرب الی الله است، که راه رسیدن به این هدف، از کانال تعلیم و تربیت دین مبین اسلام، امکان‌پذیر است. با توجه به اینکه اسلام، به پیشگیری بیش از درمان و اصلاح اهتمام دارد، لذا نقش آموزش و پرورش، در پیشگیری با توجه به طیف فراوان مخاطبانش بی‌بدیل است. از آنجایی که پیشگیری همواره ساده‌تر، عملی‌تر و کم هزینه‌تر از درمان است، اهمیت بسیار بالایی دارد. امام خامنه‌ای در این زمینه می‌فرماید: «آسیب‌های اجتماعی، بنیان خانواده و اجتماع را برهم می‌ریزد. اگر به موقع و به هنگام شناخته شود و یا پیشگیری شود، احتمال کاهش خسارت‌ها، افزایش خواهد یافت. اما اگر نسبت به آن غفلت شود؛ خدای نکرده ممکن است بنای جامعه را متزلزل کند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵، ۲ اردیبهشت).

گسترش آسیب‌های اجتماعی، قابل توجه است، این امر می‌تواند بیانگر وجود نوعی خلأ، در نظام آموزش و پرورش، خانواده‌ها و جامعه باشد. لذا ترسیم الگوی تربیتی اسلام در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، می‌تواند در این زمینه، راهگشا باشد. راهبردهای پیشگیری اولیه را، می‌توان به سه شاخه، **خانواده محور**، **مدرسه محور** و **اجتماع محور** تقسیم کرد. در این مقاله، بیشتر تأکید بر راهبردهای مقابله و پیشگیری مدرسه محور و خانواده محور است. در حال حاضر از نظر شاخص‌ها در حوزه آسیب‌های اجتماعی، در وضعیت مناسبی قرار نداریم. به همین دلیل، باید برنامه‌ریزی اساسی، برای کنترل و کاهش این آسیب‌ها، در زمینه تربیتی بخصوص تربیت خانوادگی فرزندان چه در مدارس و چه در خانه انجام شود. براین اساس، و با توجه به:

۱- تأکید سند چشم‌انداز توسعه کشور در زمینه آسیب‌های اجتماعی؛

۲- تأکید رهبری، برای کاهش آسیب‌های اجتماعی؛

۳- عدم توجه کافی به نقش و جایگاه تربیتی نظام آموزشی در زمینه پیشگیری از آسیب‌ها و

مشکلات و معضلات اجتماعی؛

۴- درگیر شدن اکثر خانواده‌ها با مشکلات اقتصادی، معیشتی و تجمل‌گرایی، و سرگرم

گوشی‌های موبایل خود، جهت چت کردن در فضاهای مجازی، اینترنتی و ...، همچنین کم‌توجهی یا بی‌توجهی بسیار آنها به مسائل تربیتی فرزندان خود، که مبتلا به آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده هستند؛

۵- ساختار جوان جامعه و شکاف بین نسلی و افزایش جمعیت بیکار و افزایش

روزافزون آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده؛

بنابراین، تربیت اسلامی در خانواده‌ها و ساختار مدرسه محور با رویکرد تربیتی دین اسلام، در

برنامه‌های وسیع مدارس آموزش و پرورش، جهت مقابله و پیشگیری آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، سهم بسزایی دارد. هزینه مداخلاتی که از طریق مدرسه صورت می‌گیرد، نسبتاً کمتر است. بعد از والدین، معلمان بیش از سایر افراد، با دانش‌آموزان ارتباط دارند. آموزش معلمان، در مورد آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده و یا اختلالات روانی به ویژه مشکلات بد اخلاقی‌ها و کج رفتاری‌های دانش‌آموزان، شیوه برخورد با آنها و چگونگی ارجاع موارد دیده شده در دانش‌آموزان خود، به مراکز مشاوره و درمان، موجب می‌شود تا معلمان، به عنوان مراجع مهم شناسایی و ارجاع، عمل نمایند؛ چراکه نقش معلم واثرگذاری او بر تعلیم و تربیت دانش‌آموز، به عنوان بهترین راه، برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، بی‌بدیل است. در این ادامه، به نقش انقلاب اسلامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، با تأکید بر اهداف، اصول و شیوه‌های اسلامی، جهت پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، مبتنی بر آموزه‌های دینی، پرداخته خواهد شد.

بنابراین، تحقیق به دنبال پاسخ به سؤالاتی از این جمله است: نقش انقلاب اسلامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده چیست؟ اهداف، اصول و شیوه‌های انقلاب در این زمینه چیست؟ این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش پژوهش، تحقیق کیفی از نوع تحلیل محتوای استقرایی است که براساس آن به تبیین مطالب مرتبط، با مواجهه نقش انقلاب اسلامی در زمینه آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر مبانی دین اسلام، پرداخته می‌شود.

۳. مبانی نظری

از مقابله و پیشگیری آسیب‌های اجتماعی، تقسیم‌بندی مختلفی شده است که به تعدادی از آنها اشاره خواهد شد.

۳-۱. انواع راهکار مقابله براساس مراحل آن

الف) مرحله اول: اطلاع رسانی و آگاه‌سازی.

ب) مرحله دوم: ارائه خدمات.

ج) مرحله سوم: دانش‌افزایی، بازتوانی و توانمندسازی.

۳-۲. انواع راهکار مقابله براساس زمان

الف) مقابله کوتاه مدت.

ب) مقابله میان مدت.

ج) مقابله بلند مدت.

۳-۳. انواع راهکار مقابله مبتنی بر جامعه تحت پوشش

- مقابله جامع یا کلی: دربرگیرنده راهبردهایی است برای مقابله و پیشگیری از نشانه‌های اولیه آسیب‌های اجتماعی در کل مدرسه یا دانشگاه

- مقابله برگزیده: در برگیرنده انواع راهبردهای مقابله است که برای گروه‌های هدف تدارک دیده شده‌است، مانند تحصیل‌کنندگان بی‌بضاعت یا دانش‌آموزانی که والدین معتاد دارند، این مقابله و پیشگیری، برگزیده می‌شود که کمک شوند.

- مقابله الزامی: راهبردهای ایجادشده، در این نوع پیشگیری {مقابله} برای دانش‌آموزانی است که به آسیب مبتلا شده‌اند (دهقانی و جزایری، ۱۳۸۳: ۱۷).

به طور کلی می‌توان با توجه به انواع پیشگیری و راهکار مقابله‌های اشاره شده، دو رویکرد اصلی مقابله و پیشگیری در مواجهه با آسیب‌های اجتماعی را مطرح کرد: اول: رویکردهای موسع. دوم: رویکرد مضیق، در مقابله و پیشگیری.

رویکرد موسع (فراگیر): هر اقدامی در زمینه مبارزه با آسیب‌های اجتماعی، حتی پاسخ‌های کیفی و جبران خسارت از آسیب‌دیدگان را، مقابله و پیشگیرانه محسوب می‌کند. این بینش فراگیر و تمامیت خواه از مقابله و پیشگیری، اخیراً در بسیاری از کشورها مطرح شده‌است. در این رویکرد، پیشگیری و مقابله، یک هدف است، در واقع فقط به نتیجه توجه می‌شود. و هر وسیله و ابزاری که برای دستیابی به این هدف به کار رفته شود، به عنوان یک ابزار مقابله و پیشگیرانه، مورد توجه قرار می‌گیرد.

رویکرد مضیق: در این رویکرد، مقابله و پیشگیری عبارت است از: شیوه‌های غیرقهرآمیز، جهت مقابله و کنترل آسیب‌های اجتماعی، از طریق حذف یا محدودسازی عوامل آسیب و نیز از طریق مدیریت مناسب عوامل محیط فیزیکی و اجتماعی، که فرصت‌های مناسب ارتکاب آسیب را، فراهم می‌آورد (ابراهیمی، ۱۳۸۸: ۳۷)

بنابراین، مقابله و پیشگیری قبل از وقوع جرم یا آسیب، و روش‌های آگاهی بخشی، توصیه منظر دینی است. در پیشگیری آموزش محور، تلاش می‌شود که کودک، با فکر و اندیشه، نوجوان جامع‌پذیر و جامع‌گرا، و در بزرگسالی، مسئولیت‌پذیر تربیت شده و پا به عرصه اجتماع بگذارد. برای رسیدن به چنین هدفی، نظام آموزش رسمی و غیررسمی، خانواده و جامعه مکمل هم هستند. چنانچه هریک از

1. universal prevention
۲. selective prevention
۳. indicated prevention

ارکان این مثلث، به وظایف خویش عمل ننماید، آسیب ظاهر می‌شود. درگروه سنی نوجوانی، رفتارهای پرخطر، به دلیل اقتضات سنی و ویژگی‌هایی همچون کنجکاو، خطرجویی، هیجان‌خواهی و تمایلات مشابه، به توجه بیشتری نیاز دارد، چراکه ممکن است زمینه مخاطرات مهم آسیب‌های اجتماعی را فراهم کند.

۴. پیشینه پژوهش

پژوهشی که مستقیماً با موضوع تحقیق مرتبط باشد، یافت نشد. ازاینرو، پژوهش‌های زیر به طور غیرمستقیم با موضوع تحقیق مرتبط هستند.

۱) پژوهش میرزایی (۱۳۹۵) برآن است تا باتدوین الگوی به‌کارگیری آسیب و سلامت تربیت دینی در قلمرو معادباوری نوجوانان با تأکید بر ذهنیت فلسفی، تصویر روشنی از آسیب‌های مربوط به معادباوری نوجوانان در حوزه اهداف، اصول و روشها و معرفی شاخص‌های سلامت مربوط به آن در ارتباط با ابعاد مختلف ذهنیت فلسفی ارائه دهد. روش پژوهش از نوع توصیفی است. نتایج حاصل از تحقیق حاکی از این است که در منابع اسلامی، یعنی در قرآن و احادیث به عوامل مختلف ایجاد آسیب‌های اجتماعی اشاره شده است. از نظر اقتصادی به عواملی همچون فقرمادی خانواده، بیکاری، انحراف فکری ناشی از فقر، کفران نعمت، مال‌اندوزی، بخل ورزیدن و از نظر اخلاقی به عواملی همچون ابتلا و آزمونهای الهی، احساس بی‌نیازی، کبر و غرور و نژادپرستی، پندار غلط، مبتنی بر نیازمندی خدا، بیمار دلی، هوای نفس و هوسرانی، مهرشدن دلها، نگرش غلط به معاد در قرآن و روایات پرداخته شده است و راهکارهایی همچون توجه به فطرت الهی انسان، توجه به تربیت‌پذیری او، توجه به فرهنگ دینی باهدف تربیتی آن، توجه به روشهای تربیتی قرآن، می‌تواند در پیشگیری از این آسیب‌ها مؤثر باشد.

۲) پژوهش موسوی (۱۳۹۰) با عنوان «طراحی و تبیین الگوی عمومی تربیت دینی بزرگسالان در قرآن با تأکید بر وظایف مریی با مراجعه به آیات تربیتی قرآن» و گزارشاتی که این کتاب الهی از اقدامات تربیتی انبیای الهی، ارائه کرده، تدوین یافته است. روش این پژوهش، تفسیر موضوعی است. ابتدا آیات مربوط جمع‌آوری و سپس دسته‌بندی و تحلیل شده، با استفاده از این گزاره‌ها، الگوی مدلی پنج مرحله‌ای، پیشنهاد می‌شود تا مسیرکاری مریی دینی را سامان دهد. این عناوین عبارتند از: کسب صلاحیت؛ ایجاد ارتباط؛ دعوت به نگرش توحیدی؛ دعوت به زندگی دینی؛ ارزشیابی و تداوم تربیت.

۳) در تحقیق محمدی (۱۳۹۴) اشاره شده که یافته‌های علمی و تحقیقاتی روان‌پژوهان، نشان

می‌دهند که انسان‌های دیندار و برخوردار از اعتقادات مذهبی و نمازخوان، از سلامت روانی بیشتری برخوردارند. دانشگاه، محیط اصلی علمی است و تأثیر اصلی در پرورش شخصیت علمی فرد دارد، اما توجه به نماز در بین دانشجویان در کنار رشد علمی، به رشد معنوی و شخصیت آنان منجر می‌شود.

۴) در پژوهش کاکاوند قلعه نویی (۱۳۹۳) برخی از نکات تعلیمی مثنوی و تأثیرگذاری آن بر شنونده و کارکرد آن در حوزه آسیب‌های اجتماعی بررسی شده تا مشخص شود مولوی چگونه از آموزه‌های مبتنی بر تجربیات ارزشمند خود برای تعلیم و تربیت بهره برده است و چگونه می‌توان از این آموزه‌ها در کاهش و ترمیم آسیب‌های اجتماعی در دنیای معاصر استفاده کرد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد مولوی، عرفان را امری اجتماعی می‌داند و آموزه‌های عرفانی وی، کاملاً در حوزه اجتماعی است و می‌توان با به‌کارگیری آنها، از بسیاری از آسیب‌های اجتماعی جلوگیری کرد.

۵) در مقاله طیبی (۱۳۹۴) اشاره شده که سیاست‌های اجتماعی هر جامعه‌ای، روش‌های مختلفی را در برخورد با آسیب‌های اجتماعی پیشنهاد می‌کند. و آنچه که در مورد آسیب‌های اجتماعی در ایران می‌توان گفت این است که به وضعیت خاص سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه - آسیب‌های اجتماعی، افزون بر اینکه مسئله‌ای اجتماعی شمرده می‌شوند، بار ارزشی نیز دارند، یعنی آسیبی که در یک جامعه با سیاست لیبرال، فقط یک جرم محسوب می‌شود. در ایران علاوه بر جرم بودن، گناه به‌شمار می‌رود.

۶) هدف پژوهش سام‌آرام و همکاران (۱۳۹۶)، بررسی سیاست‌های اجتماعی کشور، درشش برنامه توسعه بعد از انقلاب اسلامی است. پژوهش از نوع تحقیقات کیفی، کاربردی - توسعه‌ای و توصیفی بوده، که با توجه به موضوع و ماهیت آن به صورت اسنادی و کتابخانه‌ای انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در برنامه‌های چهارم و ششم توسعه، به موضوع آسیب‌های اجتماعی، بیش از بقیه برنامه‌پرداخته شده است. برنامه‌های اول، دوم و پنجم، کمترین توجه به این حوزه را داشته‌اند.

۷) در مقاله شفیعی و رزانه و همکاران (۱۳۹۵)، اشاره شده که با توجه به تبعات منفی آسیب‌های اجتماعی، نیاز است که توجه ویژه‌ای به مدیریت و بررسی علل آنها بشود. امروزه تبعات منفی و ضررهای آسیب‌های اجتماعی به حدی است که می‌تواند افراد، خانواده‌ها و در نهایت جامعه را مورد آسیب جدی قرار دهد. بدین جهت در این مقاله، علل آسیب‌های اجتماعی و چگونگی پیشگیری از آنها و مدیریت آنان بررسی می‌شود. که ابتدا با معرفی علل و عوامل پیدایش آسیب‌های اجتماعی (عوامل فردی، روانی، محیطی و اجتماعی)، ملاک‌های تشخیص رفتارهای ناپه‌نجا را بحث

نموده، سپس علل ایجاد آسیب‌های اجتماعی را تشریح و در نهایت، راهکارها و چگونگی مدیریت آن به تفصیل توضیح داده شده است.

۸) در مقاله افلاکی (۱۳۹۳)، اشاره شده که انسان برای کامل شدن و به تمامیت رسیدن، همانند غنچه‌ای است که باید زمینه و شرایط مساعد برای او فراهم باشد تا شکوفا شود. در این مقاله، عوامل مؤثر در تربیت دینی فرزندان و روش‌های تربیت دینی از قبیل - روش محبت، الگویی، معرفی، شرطی، ایجاد رغبت و جاذبه‌های غیرمستقیم، تلقین، اقتدار، تکرار و مداومت بیان شده است. در ادامه، موانع و چالش‌های موجود در تربیت دینی را، عنوان کرده و در نهایت، نتیجه‌گیری، راهکارها و پیشنهادهایی، ارائه شده است.

۹) مقاله محمدی (۱۳۹۰)، با روش تاریخی تطبیقی و با چارچوب نظری، که مفاهیم اصلی آن، مأخوذ از آرای نظریه پردازانی در پارادایم برساخت‌گرایی (تعریف‌گرایی اجتماعی) آغاز گردیده، به نقش تفکر اجتماعی غیراسلامی غیربومی در تشدید و تعمیق آسیب‌های اجتماعی در فرایند پیشرفت جامعه در سه محور توجه دارد که عبارتند از: محور اول: نوع نظام دانشگاهی و آموزش‌های ناشی از آن. محور دوم: توسعه ناهمگون و ناموزون به پیروی از اندیشه‌های اجتماعی غیربومی. محور سوم: تأکید بر تفکر انتقادی اجتماعی بومی مؤقعی، مبتنی بر آموزه‌های دینی؛ با طرح این ادعا که بسیاری از راهبردهای تجربه شده در کشورهای جهان سوم، که برگرفته از الگوهای غربی و غافل از زمینه‌ها و ساختارهای درونی این کشورها بوده‌اند، آسیب‌های اجتماعی را، عمیق‌تر و شدیدتر ساخته‌اند.

۱۰) در پژوهش کارگر شریف‌آباد (۱۳۹۵)، به بررسی مهمترین آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران و تأثیرات آن پرداخته و راهکارهایی جهت مقابله، و ابعاد اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، ارائه می‌شود. برای انجام این مطالعه، از روش استنادی به بررسی مبانی نظری و ادبیات پژوهشی موجود، درباره موضوع تحقیق پرداخته شده است و نتایج نشان داده است که بدون توجه به آسیب‌شناسی تغییرات فرهنگی، تداخل و تبادل فرهنگی، عوارض و پیامدهایی، به دنبال خواهد داشت که اگر به آنها توجه نشود، هرچه میزان ارتباطات بیشتر شود، آثار جبران‌ناپذیری، بجای خواهد گذاشت.

۱۱) در پژوهش جاوید انوری (۱۳۹۴)، شیوه‌های برخورد ائمه اطهار (علیهم‌السلام)، با مفاسد اجتماعی با تأکید بر شیوه‌های پیشگیری را بیان داشته، روش‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، ساده‌تر، آسانتر، کم‌هزینه‌تر و مؤثرتر است و بسیاری از آسیب‌شناسان اجتماعی، بر آنند که برای مبارزه با کژرفتاری‌ها، باید زمینه اجتماعی آنها را، از میان برداشت، که بستر سازی و زمینه‌سازی، یکی از

اهداف تربیتی اسلام است.

۵. روش پژوهش

روش این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش پژوهش، تحقیق کیفی از نوع تحلیل محتوای استقرایی (تحلیل محتوای متعارف) است، که براساس آن به تبیین مطالب مرتبط با مواجهه نقش انقلاب اسلامی در مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، با تأکید بر اهداف، اصول و شیوه‌های اسلامی، در آیات قرآن و روایت‌های معصومین (علیهم‌السلام) و نظرات علما و دانشمندان اسلامی، پرداخته می‌شود. همچنین این پژوهش، از نوع اکتشافی است. در چنین پژوهش‌هایی که به طور عمده اکتشافی و به دنبال الگوها و چارچوبها است، اغلب یافته‌های نهایی، از پیش معلوم نیست. رویکرد استقرایی در تحلیل محتوا، که از آن با عنوان تحلیل محتوای متعارف هم نام برده شده است، بیشتر زمانی ضرورت می‌یابد که محقق می‌خواهد دانش زمینه‌ای لازم را، در این خصوص فراهم کند. این شیوه تحلیل محتوا، بیشتر به دنبال تقلیل اطلاعات و ارائه توصیفی دقیق پیرامون یک موضوع است. در اینجا هدف تحقیق استقرایی، کمک به پدید آمدن یافته‌های تحقیق، از طریق توجه به مضامین مسلط و متداول در داده‌هاست (توماس، ۲۰۰۶). در این رویکرد، محقق با مراجعه به داده‌های مورد مطالعه، به تدریج آنها را خلاصه می‌کند تا در نهایت، به اصلی‌ترین مفاهیم و مضامین مرتبط با موضوع تحقیق دست پیدا کند. در واقع، تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی، دستیابی به اهداف زیر را دنبال می‌کند:

۱) تبدیل اطلاعات متنی گسترده به مطالب خلاصه و چکیده، و استخراج اصلی‌ترین مضامین موجود در آن.

۲) ایجاد ارتباط دقیق و روشن، میان پرسش‌های تحقیقی و یافته‌های به دست آمده.

۳) ایجاد یک مدل یا نظریه پیرامون ساختار متن مورد مطالعه و یا کشف فرایندهایی که، در متن مستتر است.

از این منظر، تحلیل محتوای کیفی، از داده‌های متنی پراکنده حرکت می‌کند و با بیرون کشیدن مفاهیم مستتر در آن، به تدریج به سطوح انتزاعی تری از متن دست می‌یابد. دستیابی به یک مدل یا چارچوب نظری می‌تواند پایان‌بخش تحقیق باشد (تبریزی، ۱۳۹۳). حوزه پژوهش: شامل کتابها، مقاله‌ها و متون اسلامی می‌باشد.

در ادامه به بدنه اصلی مقاله که در چهار فصل تدوین شده اشاره می‌گردد:

۶. نقش انقلاب اسلامی در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده

1-6. دخالت دادن یا عبارتی وادارکردن آموزش و پرورش در تولید امنیت اجتماعی

آموزش و پرورش، به عنوان یکی از دستگاه‌های مهم و بزرگ نظام، می‌تواند سهم بزرگی در تولید امنیت اجتماعی و مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی را داشته باشد. در رابطه با پرسش اول پژوهش، باید گفت: آسیب‌های اجتماعی از جنبه‌های مختلف قابل بررسی است، از زاویه اجتماعی، سیاسی و دینی (روشن‌پور و رومانی، ۱۳۹۷ ص ۱۱۰). از زاویه دینی همان‌طور که در قرآن کریم، درباره آسیب‌ها و پیامدهای آن در اقوام و اجتماعات مختلف بیان شده است، در آموزه‌های آن راهکارهای مقابله و پیشگیری، و درمان آسیب‌ها نیز به طور کلی بیان شده است (بیگلری و مرادی، ۱۳۹۵). در آیات قرآن، خداوند متعال به شکل‌های گوناگون راه‌های پیشگیری از مشکلات و به انحراف کشیدن انسانها را مطرح می‌کند و برای همان مشکلاتی که امروزه، به عنوان آسیب‌های اجتماعی مطرح هستند، معمولاً خطاب: «ایها الناس»، زمینه پیشگیری را فراهم می‌نماید (بختیاری‌پور، ۱۳۹۵، ص ۱۵).

از آنجا که نوجوان و جوانان، بخش حساس و تقریباً طولانی از عمر خود را، در مدرسه و آموزش و پرورش و یا دانشگاه می‌گذارند و در همین حال، به غیر از مواد درسی، آموزش‌هایی را به طور مستقیم و غیرمستقیم در مدارس فرا می‌گیرند، بنابراین، آموزش و پرورش، موقعیت ممتاز و خاصی را در روند جامعه‌پذیری و یادگیری به خود اختصاص داده است (رجبی‌پور، ۱۳۸۷ ص ۲۳). به همین دلیل آموزش و یادگیری، می‌تواند مکان مناسبی برای آموزش‌های غیردرسی از جمله آموزش‌های هنری، ورزشی، مهارت‌های اجتماعی به ویژه فراگیری موضوع‌های مربوط به نظم و انضباط اجتماعی و تربیت دینی خانوادگی و پای‌بندی به اصول و فروع دینی مانند توحید، عدل و .. نماز، روزه و .. آشنایی با مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی جامعه (مانند اعتیاد و مواد مخدر نوپدید، بکارگیری و اژگان نامناسب، شیطان پرستی، دین‌گریزی، خودکشی، هرزه‌نگاری، دزدی، انحرافات جنسی، بی‌احترامی به والدین، فساد اخلاقی، تکدی‌گری به شیوه مدرن، ترویج دوستی‌های قبل‌از ازدواج، قتل‌های نوپدید، تجمل‌گرایی، نقض حریم خصوصی خانواده‌ها، بیکاری، تضعیف فرزندآوری، بی‌خانمانی، خانه‌های مجردي، جرم و جنایت و ...} و بزهکاری و مقابله با آنها و در نهایت، کاهش جرم می‌شود. بنابراین، می‌توان از مدرسه و آموزش و پرورش، برای هدایت نوجوانان بهره‌جسته و پیشگیری‌های اجتماعی را، در سطح قابل ملاحظه‌ای محقق سازد. در حال حاضر، در بسیاری از کشورها، نقش مدرسه در وقوع جرم یا پیشگیری از آن به رسمیت شناخته شده است (آقاگلزاده، ۱۳۸۹ ص ۱۸). آموزش

و پرورش، به عنوان یکی از دستگاه‌های مهم و بزرگ نظام، می‌تواند سهم بزرگی در تولید امنیت اجتماعی و مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی را داشته باشد.

6-2. ارتقاء سطح آگاهی مردم و نهادینه نمودن فرهنگ اسلامی در خانواده ها و جامعه

یکی دیگر از مهمترین نقش‌های اصلی انقلاب اسلامی، در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، در جهت ارتقاء سطح آگاهی مردم و فرهنگ‌سازی و نهادینه نمودن فرهنگ اسلامی، سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها، و تقویت مشارکت عمومی است. که این امر می‌تواند گامی مؤثر، در جهت مقابله و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده باشد.

سرمایه‌گذاری آموزش و پرورش در فرهنگ‌سازی هنجارها، ارزش‌های مناسب، آثاری چون تقویت مشارکت عمومی، جامعه‌پذیر نمودن افراد اجتماع، آشنا نمودن مردم با قوانین و مقررات، ارتقاء سطح آگاهی‌ها و فرهنگ‌سازی و نهادینه نمودن فرهنگ اسلامی { را به همراه دارد. بنابراین، باتوجه به ماهیت آسیب‌های اجتماعی، نهاد آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها و صدا و سیما، قادر است گامی مؤثر در جهت پیشگیری، کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی و عواقب ناشی از آن بردارند. این امر، منوط به آن است که عملکرد این نهادها، استراتژیک مبتنی بر اصول، مبانی و اهداف مشخص و متقن باشد. در نظام آموزشی، پیشگیری و مقابله، بهترین راهکار و مقابله با آسیب‌های اجتماعی است. آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، صدا و سیما و حتی پخش فیلم‌ها و سریال‌های ساخته شده در سینماها و تلویزیون، باید تولید و محتوای آنها، با رویکرد پیشگیری و مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده باشد. بی‌شک آنها می‌توانند بستری مناسب، جهت جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی به شمار آیند. به همین سبب، نقش محیط آموزشی در هر جایی که باشد در جهت مقابله و کاهش آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، مؤثر و بی‌بدیل است.

6-3. تمرکز بر آگاه‌سازی متربیان

از یک نگاه، اقدامات پیشگیرانه و قابل انقلاب اسلامی با آسیب‌ها اجتماعی تهدید کننده، به عنوان مهمترین راهکار برای مبارزه با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، در نظام آموزشی می‌باشد، که شامل دو بخش است: نخست: تمرکز بر آگاهی‌سازی متربیان آموزش و پرورش و دانشگاهیان؛ که بر اساس این نگاه، قبل از اینکه فرد یا افرادی در دام آسیب‌های اجتماعی قرار بگیرند باید از طریق نهادهای مختلف، بخصوص نهادهای آموزش محور، مانند آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها و، همچنین توسط خانواده‌ها، و والدین، آگاه‌سازی صورت بگیرد. دوم: تقویت مهارت‌های زندگی

در خانواده ها و مراکز آموزشی است.

4-6. تقویت مهارت‌های زندگی در خانواده‌ها و مراکز آموزشی

این مورد، گام مهمی است که افراد را از آسیب‌های اجتماعی دور می‌سازد و اجازه نمی‌دهد زمان و فرصت آنها بی‌مصرف، برای کارهای مضر صورت گیرد.

اما از نگاه دوم (یعنی همان تقویت مهارت‌های زندگی در خانواده‌ها و مراکز آموزشی)، که نسبت به نگاه اول جامع‌تر است، می‌توان چارچوب برنامه‌ها و اقدامات، برای کاهش آسیب‌های اجتماعی در {خانواده‌ها} و آموزش و پرورش را، به سه قسمت تقسیم کرد (کیایی، ۱۳۹۴: ۱۱):

5-6. تقسیمات برنامه‌ها و اقدامات در چارچوب خانواده‌ها و آموزش و پرورش، جهت

کاهش آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده

الف: قسم اول: برنامه‌های آموزش پیشگیری و مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدید کننده

که این خود، به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول؛ برنامه‌های پیشگیری با رویکرد رشد - مدار، که براساس آن مهارت‌های خود-مراقبتی، به تناسب دوره‌های رشدی، به دانش‌آموزان در هر دوره تحصیلی، آموزش داده می‌شود. در این زمینه تلاش می‌شود در قالب کتاب درسی، آگاهی‌هایی لازم، متناسب با سطوح رشد به فراگیران داده شود.

دسته دوم؛ برنامه‌های آموزش و توانمندسازی والدین و کارکنان، که به موجب آن، مهارت‌های فرزندپروری، جهت شناخت رفتارهای پرخطر و ارتباط مؤثر با نوجوانان به آنان آموزش داده می‌شود.

ب: قسم دوم: برنامه‌های فرهنگ‌سازی و ترویجی در زمینه پیشگیری و مقابله با آسیب‌های

اجتماعی تهدید کننده

که این قسم، شامل برنامه‌هایی مانند: برگزاری نمایشگاه‌های سیار پیشگیری؛ برگزاری جشنواره نوجوان سالم که با محوریت پیشگیری از دخانیات، سوءمصرف مواد مخدر و خشونت برای دانش‌آموزان برگزار می‌شود؛ انتشار مجلات پیشگیری، برای سه گروه مخاطب دانش‌آموزان، والدین و کارکنان؛ برگزاری هفته مبارزه با اعتیاد و آسیب‌های اجتماعی در مدارس.

ج: قسم سوم: برنامه‌های مراقبتی جهت مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده

که این قسم، شامل برنامه‌های حمایت‌آموزشی، درمانی، تربیتی، روانی، اجتماعی و دانش‌افزایی برای نوجوانان در معرض خطر است.

6-6. تقسیم‌بندی سازمان بهزیستی جهت مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده

مراحل تقسیم‌بندی سازمان بهزیستی، جهت راهکار و مقابله و مواجهه و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، در سه مرحله است:

مرحله اول: و آن عبارتند از:

۱- اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی

در این نوع مرحله و مقابله، دادن اطلاعات واقعی درباره پیامدها و عوارض آسیب‌های اجتماعی، که باعث تغییر نگرش افراد به آسیب می‌شود. این رویکرد همچنین تمرکز به رشد اجتماعی و شخصی دارد و پرورش عزت نفس، خویش‌شناسی و بهبود روابط عاطفی از طریق آموزش، ارتباط عاطفی را مد نظر قرار می‌دهد (سازمان بهزیستی استان یزد، ۱۳۸۹).

۲- اجرای برنامه‌های آموزش مهارت‌های زندگی در مدارس ابتدایی، متوسطه و دانشگاه

۳- آموزش مهارت‌های زندگی به مریضان مهدکودک، معلمان و اساتید دانشگاه (سازمان

بهزیستی استان یزد، ۱۳۸۹)

۴- آموزش مهارت‌های زندگی از طریق اختصاص دو واحد درس عمومی

۵- شکل‌گیری کانون‌های همیاران سلامت در دانشگاه‌ها و مشابه آن در مدارس

۶- آموزش شهروندی در مدارس (سازمان بهزیستی استان یزد، ۱۳۸۹).

۷- تقویت و گسترش فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس و دانشگاه‌ها

۸- تقویت فعالیت‌های مراکز مشاوره در دانشگاه‌ها

۹- تقویت گسترش خدمات مشاوره‌ای و روانشناسی در مدارس

۱۰- ارتقاء سطح آگاهی معلمان

۱۱- تقویت فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس: آثار مثبت فعالیت‌های فوق برنامه،

متعدد است، که رشد روحی و روانی افراد، افزایش مسئولیت‌پذیری شخصی، و کمک به افراد در جهت دستیابی به شخصیت مستقل است (سبحانی‌نژاد، ۱۳۸۷ ص ۱۵).

مرحله دوم: و آن عبارتند از:

۱- ارائه خدمات

۲- حمایت روانی اجتماعی، از افراد دارای آسیب اجتماعی

۳- ارائه آموزش‌های لازم به خانواده‌ها، با هدف پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

- ۴- به کارگیری از روانشناسان و مشاوران آگاه، در مدارس و دانشگاهها
 - ۵- ایجاد پایگاه سلامت اجتماعی در مدارس و دانشگاهها
 - ۶- توجه به مشکلات آموزشی، عاطفی و اخلاقی مریمان
 - ۷- ایجاد بستر مناسب بدون استرس و اضطراب زیاد
 - ۸- برنامه‌ریزی مناسب، برای تنظیم اوقات فراغت دانش‌آموزان و دانشجویان
 - ۹- ارائه مشاوره کارآمد و مفید توسط مشاوران در مدارس و دانشگاهها
 - ۱۰- ایجاد تسهیلات لازم برای جوانان(وام ازدواج، مسکن و اشتغال)
 - ۱۱- تقویت و گسترش برنامه‌های آموزش ارزشهای دینی برای خانواده‌ها
 - ۱۲- بهره‌گیری از ظرفیت‌های مساجد و روحانیون در کاهش آسیبهای اجتماعی
- مرحله سوم: و آن عبارتند از:

- ۱- دانش‌افزایی و بازتوانی و توانمندسازی
- ۲- فراهم کردن زمینه آموزش مهارت فنی به افراد آسیب دیده
- ۳- فراهم کردن زمینه حمایت از خانواده‌های آسیب دیده
- ۴- فراهم کردن زمینه پذیرش افراد آسیب دیده در خانواده‌ها
- ۵- فراهم کردن زمینه اشتغال افراد آسیب دیده
- ۶- ایجاد مراکز آموزشی، تفریحی برای گذران اوقات فراغت
- ۷- بهره‌گیری از توانمندی سازمان‌های مردم نهاد

بنابراین، نقش اصلی انقلاب اسلامی در مواجهه با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، نقش مقابله و پیشگیرانه و راه‌کارانه، در این‌گونه مسائل است که بر عهده برخی از سازمان‌ها مانند سازمان بهزیستی نهاده شده است. این سازمان، باید به وظایف خود به نحو مطلوب و به هنگام، انجام وظیفه نموده تا از خطرات احتمالی آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، جلوگیری به عمل آید.

۷. اهداف انقلاب اسلامی در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده

در رابطه با پاسخ به سؤال دوم پژوهش، یعنی اهداف انقلاب اسلامی در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، می‌توان به عنوان اهدافی مهم، جهت پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، بیان کرد (به علت محدودیت حجم مقاله، فقط به سر تیرها اشاره شده است).

۱. نظارت و کنترل در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده در سطوح مختلف جامعه.
۲. ارتقاء سطح دانش، نگرش و توانش متربیان، در زمینه آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
۳. تقویت و نظارت با رویکرد سلامت‌مدار در همه مدارس آموزش و پرورش (اعم از دختران و پسران).
۴. آموزش مهارت‌های خودمراقبتی و توانمندسازی افراد، در معرض آسیب‌های تهدیدکننده.
۵. شناسایی نقاط آسیب‌خیز در مدارس ابتدایی، راهنمایی، دبیرستانها و دانشگاه‌ها، جهت آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
۶. گسترش روحیه نشاط، امیدواری و تعمیق ارزشهای دینی و انقلابی و اعتماد اجتماعی، در سطوح مختلف جامعه، بخصوص خانواده‌ها.
۷. شناسایی به موقع دانش‌آموزان و دانشجویان در معرض آسیب و آسیب دیده اجتماعی.
۸. تقویت ارتباط میان والدین و دانش‌آموزان با مربیان، جهت آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
۹. گسترش خدمات مشاورهای مفید و کارآمد، در مدارس راهنمایی، دبیرستانها (دختران و پسران) و دانشگاه‌ها جهت آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
۱۰. شناسایی به موقع دانش‌آموزان و دانشجویان در معرض آسیب و آسیب دیده اجتماعی.
۱۱. ارتقاء سطح دانش، نگرش و توانش متربیان، در زمینه آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.

که این مورد در سه حیطة، قابل بررسی است و آن عبارت است از:

حیطه اول) حیطه دانش و آگاهی

آنچه که، از انحرافات و آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده مثل مواد مخدر نوپدید مانند مشروبات الکلی، شیشه و کراک، و مسائل غیراخلاقی، خودکشی، مبتلا به اعتیاد، فساد اخلاقی و انحرافات جنسی، ترویج دوستی‌های قبل از ازدواج، دین‌گریزی، بکارگیری واژگان نامناسب، تکدی‌گری به شیوه مدرن، تجمل‌گرایی، سرقت، بیکاری، نقض حریم خصوصی خانواده‌ها، تضعیف فرزندآوری، شیطان پرستی، قتل‌های نوپدید، ارتباط نامشروع با نامحرمان، هرزه‌نگاری، بی‌خانمانی، حاشیه‌نشینی، استفاده نادرست از تلفن همراه، تبلت، اینترنت، فضاهای مجازی و ماهواره و ...، جلوگیری می‌کند، دانش و آگاهی در این زمینه است که می‌تواند از مهمترین راه‌ها و راهکارهای افزایش آگاهی دانش‌آموزان، خانواده‌ها و کارکنان، در زمینه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده فوق‌الذکر باشد. همچنین افزایش دانش والدین و دانش‌آموزان، از حقوق و تکالیف شرعی خود مانند واجبات، محرّمات، مستحبات و مقررات قانونی نظام، قانون اساسی، قوانین قوه

قضائیه مانند قوانین مدنی، عمومی، قوانین جرائم و مبارزه با جرم و جنایات و مفساد اخلاقی و اجتماعی، قوانین و مقررات شهری و شهروندی و احترام به آنها، از خطرات آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده جلوگیری می‌کند.

حیطه دوم) حیطه نگرش

این حیطه مثل تقویت روحیه مشارکت در اجرای مقررات شهری مانند قوانین راهنمایی و رانندگی، تقویت روحیه الگوپذیری مثبت و پرهیز از رفتارهای ضد اجتماعی، افزایش علاقمندی و نگرش مثبت دانش‌آموزان، نسبت به ناجا و وظایف پلیس، تقویت حس مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان، تقویت اعتماد به نفس و روحیه خودباوری دانش‌آموزان، تقویت روحیه تحرک نشاط و صمیمیت بین دانش‌آموزان، تقویت قدرت انتخاب در دانش‌آموزان.

حیطه سوم) حیطه مهارت

این مورد مثل تقویت و پرورش مهارت‌های زندگی فردی و اجتماعی و فاصله‌گرفتن دانش‌آموزان از انحرافات اجتماعی و تقویت قدرت انتخاب در دانش‌آموزان.

۸. اصول انقلاب اسلامی در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده

در رابطه با پاسخ به سؤال سوم پژوهش، یعنی اصول انقلاب اسلامی در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

اصول انقلاب اسلامی، همان اصول و قواعد علمی و عملی اسلام مانند عمل به اصول و فروع دین است، یعنی سعادت ایران اسلامی در دنیا و عقبی، بوسیله یادگیری و عمل به همین اصول و فروع دینی است که انسان را تربیت می‌کند. و اصول انقلاب اسلامی در ظل و زیر سایه همین مسائل حدود الهی، احکام و شرع دینی و تربیتی آن است. تربیت انسان الهی، هدف نهایی دین اسلام است و نظام تعلیم و تربیت انقلاب اسلامی هم در سایه‌سار و ظل دین اسلام می‌باشد. به همین دلیل، نوع اهداف تعلیم و تربیت اسلامی، در چگونگی شکل‌گیری نوع اصول انقلاب اسلامی، تأثیر مستقیم دارد. که اگر به این اصول عمل شود و درکشور جاری و ساری گردد، از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، مقابله و پیشگیری خواهد شد. لذا اصولی باید ارائه شود که به تحقق این هدف، کمک کند. و آنها عبارتند از:

(۱) اصل اصلاح وضعیت محیطی خانوادگی و تبدیل آن به محیطی اسلامی.

(۲) اصل توجه به کرامت نفس در خانواده و جامعه.

- ۳) اصل توجه به تربیت دینی براساس اصول و آموزه‌های دین مبین اسلام در خانواده و جامعه.
- ۴) اصل توجه به تفاوت‌های فردی در خانواده‌ها و جامعه.
- ۵) اصل وفق و مدارا.
- ۶) اصل گسترش روحیه جهادی خانواده‌ها، بخصوص تشویق کردن پدر و مادر، برای فرزندان خود، در عرصه تربیت اسلامی.
- ۷) اصل نشر خردورزی و تفکر.
- ۸) اصل تأکید و مساعدت برمعنویت‌گرایی بوسیله والدین در فرزندان(جوانان ونوجوانان)درخانواده‌ها.
- ۹) اصل توجه و نشرمحبت محوری درخانواده‌ها وجامعه.
- ۱۰) اصل توجه به خودسازی وتهذیب نفس، براساس آموزه‌های اسلام برای خانواده و جامعه.
- ۱۱) اصل گسترش روحیه توسل به اهل‌البیت علیهم‌السلام وقرآن در خانواده.
- ۱۲) اصل گسترش عبادات باکیفیت درخانواده‌ها.
- ۱۳) اصل تشویق خانواده‌ها با موارد و مساعدت‌های جذاب‌کننده به مساجد.
- ۱۴) اصل گسترش مسئولیت‌گرایی والدین، نسبت به فرزندان خود تا هنگام ازدواج آنان درخانواده‌ها.
- ۱۵) اصل گسترش استمرار ومداومت ومقاومت توسط والدین، درتربیت دینی فرزندان،جهت مقابله باآسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، بر اساس دین مبین اسلام.
- ۱۶) اصل تأکید برمعنویت‌گرایی درفرزندان(جوانان و نوجوانان)درخانواده‌ها.
- ۱۷) اصل گسترش اعتدال‌دینی، براساس دین اسلام درخانواده‌ها وجامعه: اعتدال درمان دردها وعامل پیشگیری از تمامی آسیب‌هاست برای رؤیایی با روند رو به رشدآسیب‌های اجتماعی که باید از مفاهیم ومبانی اعتدال، استفاده کنیم.اگراعتدال حاکم شود، بسیاری ازآسیب‌های فردی - روانی، ناشی ازآن، بر خانواده، از جمله افسردگی و انزوا واعتماد مجازی، قابل پیشگیری است(نایب‌پور و موسوی، ۱۳۹۵).
- ۱۸) آموزش دادن به خانواده‌ها، جهت پرهیزاز زندگی‌های اشرافی و پراز زرق و برق افراد مشهور: که آنها، صفحه‌های مجازی خود را، برای تجمل و مدگرایی وناهنجاری اخلاقی، به عرصه نمایش گذاشته و تبلیغ می‌کنند: واین کارآنان، باعث می‌شود خانواده‌ها، از آن هدف اصلی خودش، که

تربیت و رشد و شکوفایی جامعه انقلاب اسلامی است دور بماند.

۹. روش‌ها و شیوه‌های انقلاب اسلامی در مواجهه و مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

تهدیدکننده

در رابطه با پاسخ به سؤال چهارم پژوهش، یعنی روش‌ها و شیوه‌های انقلاب اسلامی در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد (به علت محدودیت حجم مقاله، فقط به سرتیترها اشاره شده است).

- ۱) امر به معروف و نهی از منکر.
- ۲) ذکر مَثَل، قصه و سرگذشت.
- ۳) تلفیق علم و عمل.
- ۴) پند و اندرز.
- ۵) توبه.
- ۶) پاداش و تنبیه.
- ۷) مراقبه و محاسبه نفس.
- ۸) الگویی.
- ۹) پرکردن اوقات فراغت.
- ۱۰) برگزاری نمایشگاه‌ها.
- ۱۱) انتشار مجلات برای سه‌گروه والدین، کارکنان و دانش‌آموزان.
- ۱۲) برگزاری جشنواره‌های نوجوان و جوان سالم.
- ۱۳) بحث و گفتگو در خصوص آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
- ۱۴) تهیه فیلم‌های مختلف سینمایی، سریال‌ها.
- ۱۵) نمایش فیلم در زمینه آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
- ۱۶) تیزرهای آموزشی و... با اهداف افزایش اطلاعات در زمینه مواجهه و مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
- ۱۷) نمایش مواد و موارد آسیب‌زا، درباره آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده.
- ۱۸) برنامه‌های ورزشی و اردوهای تفریحی برای والدین در جهت دانش‌افزایی تربیت‌دینی، برای آموزش فرزند و دانش‌آموز خود در خانواده‌ها.

۱۹) آموزش و نگرش در چارچوب اخلاقی و روابط اجتماعی خانواده‌ها بخصوص آموزش در پوشش و تغییر در رفتار، در نحوه پوشش اسلامی در ارتباطات اجتماعی خود.

۲۰) آموزش الگوهای رفتاری و پوششی برای خانواده‌ها، دانش‌آموزان و دانشجویان: چون خانواده، اولین پایه‌گذار شخصیت، ارزش‌ها و معیارهای فکری فرزندان خود است که نقش مهمی، در تعیین سرنوشت و خط مشی زندگی آینده فرزند خود دارد و می‌تواند تمام ویژگی‌های مثبت و سازنده در فرزندان خود، به وجود آورد و آنها را، از خصوصیات منفی و مخرب، بازدارد.

۲۱) روش گذشت و چشم‌پوشی.

از جمله زمینه‌های پیدایش فساد و پافشاری بر تکرار گناهان، آن است که انسان احساس کند، در جامعه آبرو و کرامت ندارد و کسی به وی توجه نمی‌کند. در این صورت، احساس حقارت و بی‌آبرویی، او را به تکرار گناه و مفساد گوناگون اخلاق اجتماعی می‌کشاند (اسحاقی و علوی، ۱۳۸۱ ص ۱۲۵). حضرت علی (ع) در بیان اهمیت و جایگاه این شیوه تربیتی، در اصلاح افراد هنجارشکن، عاقل بودن آدمی را، به دو درجه تقسیم می‌کند و می‌فرماید «انَّ الْعَاقِلَ نِصْفُهُ أَحْتِمَالٌ وَنِصْفُهُ تَعَافُلٌ» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۹ ق، ص ۱۷۸) نیمی از عاقل را، تحمل دیگران، و نیمی دیگر را، تغافل تشکیل می‌دهد. حضر نیز درباره اثرگذاری این شیوه اصلاحی و بکار نگرفتن آن برای همه مفسدان می‌فرماید: «الْعَفْوُ يَفْسِدُ مِنَ اللَّئِيمِ بِقَدْرِ إِصْلَاحِهِ مِنَ الْكَرِيمِ» (کراجکی، ۱۴۱۰ ق، ص ۱۸۲). گذشت و چشم‌پوشی، به همان اندازه که شخص کریم را اصلاح می‌کند، فرومایه را تباه می‌گرداند. بنابراین، اگر گذشت و چشم‌پوشی، در شرایط و جایگاه مناسب خود صورت گیرد و گناهکار، شخص عاقل و پاک سرشتی باشد و امکان بیداری فطرت اخلاقی و ندامت وی وجود داشته باشد، شیوه‌های مناسب برا اصلاح مفسدان است.

نتیجه‌گیری

شناخت آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، اساسی‌ترین قدم در جلوگیری از پیدایش و رشد آنهاست؛ چراکه خانواده و جامعه را، هدف گرفته است. غالب آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، ناشی از استفاده نادرست از تلفن همراه، اینترنت، فضاهای مجازی، بازی‌های رایانه‌ای و ماهواره است. که از مهم‌ترین معضلات تهدیدکننده زندگی اجتماعی است و اساس خانواده و جامعه را دچار اشکالات و تنش کرده و با از میان بردن توانمندی‌های نیروها، خانواده و جامعه، نقش مخربی

در سلامت و فرایند توسعه و پیشرفت نظام انقلاب اسلامی داشته و زیرساخت‌های خانواده‌ها و جامعه را، هدف قرار داده است. با افزایش حضور و ظهور تکنولوژی‌های ارتباطی، شاهد بروز تغییرات نه‌چندان مطلوبی در خانواده‌ها و جامعه هستیم و امروزه آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده مانند طلاق، انحرافات جنسی، فساداخلاقی، خودکشی، ترویج دوستی‌های قبل‌ازازدواج، نقض حریم خصوصی خانواده‌ها، حاشیه‌نشینی، اعتیاد و موادمخدرنوپدید، تضعیف‌فرزندآوری، تکدی‌گری به شیوه مدرن، دین‌گریزی، قتل‌های نوپدید، تجمل‌گرایی، بکارگیری واژگان نامناسب، شیطان‌پرستی، هرزه‌نگاری، بی‌بیکاری، بی‌خانمانی، خانه‌های مجردی، دزدی و مانند آن، به سرعت در حال گسترش است که مولد مشکلات و آسیب‌های دیگر نیز به شمار می‌آید. و بزرگترین ضربه و خطر برای انقلاب اسلامی محسوب می‌شود و نمی‌توان از کنار آن به راحتی گذشت. و در صورت عدم توجه همچون سیلی ویرانگر، دامان تمام خانواده‌ها و آحاد جامعه را در بر خواهد گرفت و تبعات ناگوار اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بر جای خواهد گذاشت و وجود این آسیبه‌ها، در شأن‌کشوری مانند ایران نیست، که آرمان ساخت تمدن نوین انقلاب اسلامی دارد.

در متن مقاله به‌مهمترین نقش‌های کلی و اصلی انقلاب اسلامی، اهداف، اصول، روش‌ها و شیوه‌های آن، در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، به تفصیل اشاره شد.

راه‌کارهایی که این پژوهش در زمینه آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده به آن دست یافته عبارتند از:

۱) هرچه ایمان مذهبی بیشتر باشد آسیب‌های اجتماعی کمتر است. تقریباً همه پژوهش‌ها، تأیید می‌کنند که در محیط‌های مذهبی، و جامعه‌هایی که ایمان مذهبی در آنها بیشتر است، میزان آسیب‌های اجتماعی، به‌طور محسوسی کمتر است. ۲) آشنایی و بهره‌گیری از قرآن، به‌عنوان مهمترین منبع اصلی دین اسلام و کتاب‌هدایت و سعادت بشر، که ساز و کارهای معرفتی و اخلاقی، اجتماعی، تهذیب نفس و خودسازی، و روابط خانوادگی و اجتماعی مطلوب را، به منظور پیشگیری و مقابله با آسیب‌های اجتماعی، بیان می‌کند؛ چراکه دین اسلام، برای همه ابعاد زندگی بشر یعنی ابعاد تربیت خانوادگی، تهذیب نفس و خودسازی، اقتصادی و معیشت، سیاسی، اجتماعی، زندگی بدون استرس و اضطراب، معرفتی و اخلاقی و ...، برنامه دارد. ۳) بهره‌برداری از راه‌کارهای تربیتی دین اسلام، در خانواده‌ها و جامعه، بهترین راهکار در مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی است. ۴) خانواده‌ها بخصوص والدین باید در امورات زندگی خانوادگی، تربیتی و اجتماعی خود، بازنگری اساسی در اصول، روش، الگو و مبانی تربیتی دین اسلام داشته باشند و براساس سنت و روش تربیتی پیامبر (ص) و

اهل البیت علیهم‌السلام، عمل کنند، و این، می‌تواند در جهت کاهش و مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، به جدّ راهگشا باشد؛ ۵) آموزش، مبتنی بر اصول تربیتی دین اسلام، در مدارس، خانواده‌ها، دانشگاه‌ها و جامعه، صورت گیرد، چراکه هدف نهایی اصول تربیتی اسلام، آن هدف غایی است که تربیت حیات طیبه و رسیدن به قرب الی‌الله است، که راه رسیدن به این هدف، از کانال تعلیم و تربیت دین اسلام، امکان‌پذیر است. ۶) طراحی علمی برخی آموزش‌ها، که دارای جذابیت است و بر اساس اصول، روش‌ها و مبانی درستی، استوار است، باید در مدارس آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها، برای دانش‌آموزان، جوانان، نوجوانان و دانشجویان اجرا شود تا مصونیت لازم را، در مقابله با آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، برای آنان ایجاد کند. ۷) ایفای نقش آموزش و پرورش در تربیت دینی دانش‌آموزان؛ که البته باید نقش آن، مبتنی بر اصول تربیتی اسلام باشد؛ چرا که دین اسلام، به پیشگیری بیش از درمان، اهمیت دارد، لذا نقش آموزش و پرورش، در پیشگیری و مقابله، با توجه به طیف فراوان مخاطبانش، بی‌دلیل است. از آنجایی که پیشگیری همواره ساده‌تر، عملی‌تر و کم‌هزینه‌تر از درمان است، اهمیت بسیار بالایی دارد. و کشورهایی که به آموزش و پرورش، توجه کرده و امکانات مادی و معنوی خود را، در اختیار این نهاد قرار می‌دهند، راه توسعه و پیشرفت را، در کنترل، مقابله و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده، سریع‌تر طی کرده است.

بنابراین، از آنجاکه همه چیز نسبی است و در مورد انسان‌ها، نمی‌توانیم قوانین مطلق را به کار ببریم باید قوانین به‌گونه‌ای وضع شود که شامل طیف وسیعی از عقاید و باورها باشد و باید‌ها و نباید‌ها، از حدود خاصی فراتر نرود، زیرا اصرار در حاکم کردن برخی برداشت‌های شخصی و عرفی از دین و اخلاق، باعث‌گریز جوان از اصل دین، که سراسر رحمت و ارزشمندی است می‌شود و در نهایت، بستر آسیب‌های اجتماعی تهدیدکننده را، طراحی می‌کند. اگر جوانان و خانواده‌ها آگاه نباشند و راه‌های استفاده صحیح از اینترنت را بلد نباشند خودشان و آن جامعه نیز، دچار آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی و سیاسی زیادی می‌شود و از نظر روحی و روانی، افراد به تبع، آسیب‌های فراوانی را می‌بینند. لذا با آگاهی و آموزش و کنترل و مقابله، جوانان و جامعه را، از آسیب‌ها حفظ کنیم. به خاطر اینکه طوفان همیشه، باغچه را در معرض خطر قرار می‌دهد. اگر ریشه‌های درخت تنومند خانواده، از بنیاد، دچار تزلزل نباشد، و بنیاد آن تربیت دینی، دین اسلام واقعی باشد. شاخه‌های جوان را، باکی از به یغما رفتن میوه‌ی شکوفه‌ها نیست. با رعایت اصول و شیوه‌های صحیح تربیتی و اخلاقی اسلام، خواهیم توانست به شکوفایی این درخت تنومند، امیدوار باشیم و برگ و بار آن را، در مسیر ورزش نسیم سعادت و آرامش قرار دهیم.

منابع

- قرآن کریم.
 نهج البلاغه.
- ابراهیمی، شهرام (۱۳۸۸). رویکردهای موسع و مضیق پیشگیری و آثار آن، آموزه‌های حقوقی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، (۱۲)، ۳۷-۵۲.
- اسحاقی، سیدحسین؛ علوی، سلوک (۱۳۸۱). راهبردهای امام علی (ع) در تربیت فرزندان، قم: بوستان کتاب.
- احمری، حسین؛ احمدی ازغندی، حسن (۱۳۹۰). بررسی تأثیر نقش نماز بر شخصیت جوانان (نمونه مورد بررسی، دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد)، جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، ۲(۴)، ۹ تا ۳۴.
- افلاکی، حسین (۱۳۹۳). نقش دین در کاهش آسیب‌های اجتماعی؛ تهران. نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی.
- آقاگلزاده، غلامحسین (۱۳۸۹). تعامل پلیس با مدارس با تأکید بر افزایش آگاهی‌های دانش‌آموزان در زمینه پیشگیری از جرایم، تحقیقات پلیس ناجا.
- باقری، خسرو (۱۳۸۴). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، تهران.
- بیگلری، مجتبی؛ مرادی، اعظم (۱۳۹۵). آسیب‌های اجتماعی از دیدگاه قرآن و راه‌های پیشگیری از آن، رشت، دبیرخانه کنفرانس بین‌المللی رویکردهای نوین علوم انسانی.
- بختیاری پور، قباد (۱۳۹۵). نقش نماز در کاهش آسیب‌های اجتماعی: تهران، همایش پایش جرایم و آسیب‌های اجتماعی و راهکارهای پیشگیرانه.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵). بیانات مقام معظم رهبری، تاریخ ۲۹ اردیبهشت ۱۳۹۵.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵). بیانات مقام معظم رهبری، تاریخ ۲ بهمن ۱۳۹۵.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵). بیانات مقام معظم رهبری، تاریخ ۱۱ اردیبهشت ۱۳۶۵.
- تبریزی، منصوره (۱۳۹۳). تحلیل محتوای کیفی از منظر رویکردهای قیاسی و استقرایی، علوم اجتماعی، (۶۴)، ۱۰۵-۱۳۸.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۴۱۹ق). غررالحکم و دررالکلم، قم: دارالکتاب الإسلامی.
- جاوید انوری، احمد (۱۳۹۴). شیوه‌های برخورد ائمه با فساد اجتماعی با تأکید بر شیوه‌های پیشگیری، قم، مطالعات اهل بیت‌شناسی، (۲)، ۱۲۳-۱۵۳.
- جوکار، عباس (۱۳۹۶). نقش رسانه‌ها در پیشگیری از آسیب‌های اجتماع. تهران، در همایش ملی حقوق و علوم جزا.

- دهقانی، محمود؛ جزایری، علیرضا(۱۳۸۳). بررسی توصیفی - تحلیلی رویکرد پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر، رفاه اجتماعی، ۴، (۱۵)، ۱۲-۲۵.
- روشن پور، مجتبی؛ روانی، مجتبی(۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه، مدارس استان لرستان، قابل دستیابی.
- رجبی پور، محمود(۱۳۸۷). مبانی پیشگیری اجتماعی از بزهکاری اطفال و نوجوانان، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری و نشر متهی.
- سازمان بهزیستی استان یزد(۱۳۸۹). سند کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی استان یزد، شورای برنامه ریزی و توسعه استان یزد، کارگروه اجتماعی و فرهنگی کمیته امور اجتماعی.
- سبحانی‌نژاد، مهدی(۱۳۸۷). تبیین چالشها و راهکارهای بهره‌گیری از فعالیتهای فوق برنامه مدارس جهت تربیت شهروندی دانش‌آموزان، تهران، مجموعه مقالات اولین همایش آموزش و یادگیری.
- شفیعی ورزنه، مهدی(۱۳۹۵). علل آسیب‌های اجتماعی، مدیریت و راهکارها اولین همایش بین المللی پژوهش‌های نوین در مطالعات مدیریت.
- صالحی، جواد؛ صادقی‌راد، الهام(۱۳۹۰). آموزه‌های اسلامی؛ دریچه‌ای به سوی پیشگیری اجتماعی از وقوع جرم، تهران، مهندسی فرهنگی، ۶(۶۱ و ۶۲)، ۹-۲۰.
- طیبی، فتح‌الله(۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر آسیب‌های اجتماعی در ایران، تهران، دومین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران.
- کارگر، شریف‌آباد(۱۳۹۵). آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران، چهارمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی.
- کراجکی، محمدبن علی(۱۴۱۰ق). کنزالفوائد، قم: مکتبه المصطفوی.
- کیایی، منصور(۱۳۹۴). استقرار نظام درسی پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، یادداشتی درخصوص رفتارهای پرخطر در میان دانش‌آموزان و نقش مهم والدین و مدرسه در پیشگیری از رفتارهای خطرناک.
- گلایی، فاطمه؛ احمدزاده، حسین(۱۳۹۴). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر باورهای مذهبی بر سلامت عمومی و روان‌شناختی جوانان، مطالعات معنوی، ۸(۱۵ و ۱۶)، ۴۱ تا ۶۱
- قلعه‌نوعی، کاکاوند(۱۳۹۳). گذشتی برآموزه‌های تعلیمی مثنوی مولوی درحوزه آسیب‌های اجتماعی، پژوهشنامه ادبیات تعلیمی، پژوهشنامه زبان و ادبیات فارسی، ۶(۲۱)، ۸۱-۱۰۸.

محمدی، علی (۱۳۹۴). پیشگیری از اعتیاد با رویکرد اجتماعی کردن مبارزه با مواد مخدر و بهره‌مندی از ظرفیت سازمانهای مردمی، پیشرفتهای نوین در علوم رفتاری، ۲، (۱۱)، ۵۸-۱۱

محمدی، مهدی (۱۳۹۰). تشدید و تعمیق آسیبهای اجتماعی با تأکید بر تفکر اجتماعی غیراسلامی غیربومی، تهران، دومین کنگره ملی علوم انسانی.

مطهری، مرتضی (۱۳۸۳). مجموعه آثار، چاپ یازدهم، قم: صدرا.

نایب پور، علی؛ موسوی، سیدمحمد رضا (۱۳۹۵). تبیین نقش آموزش مبتنی بر تعلیم و تربیت تعلیم و تربیت اسلامی در پیشگیری آسیب فردی - سایبری روانی، فضای سایبری، ۱۱ (۲)، ۹۰-۳۶